

SCOLA ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigata de

BASILIU PETRI.

Ese odată in septemana, Vineri'a. Pretiulu pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. — Pentru insertiuni: câte 5 cr. de siru si timbrulu.

Sabiiu, 2 Decembre v. 1877.

Prenumeratiunile si corespundintele sunt a se adresá la: Redactiunea „Scólei romane“ in Sábiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

Regularea conferintiilor in dieces'a Aradului.

Nr. 1779/841 scol.

Tuturor pt. inspectori de scóle.

Consistoriulu, ascultandu opiniunea conferintiei inspectoresci, ce s'a intrunitu aici in 4 l. c., afla cu cale a dispune, cá:

I. In fia-care inspectoratu de scóle se se tiena câte o conferintia, la care se participe toti preotii si toti invetiatorii din respectivulu inspectoratu. Se incredintiéza inspectoriloru, cá se defiga terminulu, candu se se intrunésca aceste conferintie. La tóta intemprarea intrunirea conferintiiloru acestor'a are se se intemple pana in 1 Decembre st. v. a. c., cá apoi inspectorii se póta reportá aici pana in 15 a dísei luni despre resultatulu acestoru conferintie in privinti'a lucrariloru, ce li-se incredintiéza mai la vale.

Inspectorii, defigându insisi díu'a, in care se se intrunésca conferinti'a, despre acést'a insisi de-a drep-tulu voru incunoscintiá pre fia-care preotu si pre fia-care invetiatoriu din inspectoratu cu provocarea, se se presente la díu'a prefipta si in loculu anumitu.

In acele protopresbiterate, in cari pre langa protopresbiteri mai suntu si alti inspectori de scóle, protopresbiterii suntu pofiti a cerculá preotimei se dee ascultare si se se presente la invitatiunile inspectoriloru pentru conferintie.

II. Obiectulu conferintiiloru inspectoresci are se fia inaintarea invetiamentului, adeca consultarea despre midilócele, ce se receru, cá se progreseze caus'a scolara, si anume:

1. edificiele de scóla cumu se se aduca intr'ó stare buna, corespundietória recerintiiloru, si preste totu se corespunda la conditiunile, câte legea le pre-tinde de la ele;

2. cumu se se inainteze diliginti'a si calificatiunea invetiatoriloru, cá se devina cu totii invetiatori buni si capaci;

3. cumu se se inainteze cercetarea regulata a scólei din partea scolariloru.

Conferinti'a, ce s'a intrunitu aici la consistoriu, a socotitu, cumuca cele dóue recerintie prime, — adeca edificiu scolaru corespundietoriu si invetiatori buni, — se potu ajunge numai prin midilóce materiale; éra recerinti'a a trei'a — cercetarea regulata a scólei din partea scolariloru, — se póte ajunge numai prin indemnarea, svatuirea si capacitarea parintiiloru despre folosulu invetiaturei. Cu alte cuvinte: la promovarea iuvetiamentului trebuescu dóue lucruri, antáiu bani pentru edificarea de scóle si salarisarea invetiatoriloru, si a dóu'a capacitarea parintiiloru despre folosulu invetiaturei, cá se si trimita regulatu pruncii la scóla.

Midiloculu primu, adeca banii, nu se potu procurá in modulu de pana acum'a, aruncandu tóte trebuintiele scólei numai in sarcin'a poporului, pentru cá de o parte poporulu, necunoscându inca bine folosulu invetiamentului, nu contribue bucurosu; éra de alta parte cerendu-se acum'a pentru scóla mai multu de cátu mai inainte, si fiindu poporulu greu insarcinatu si cu alte dari nedispensabile, nu póte suportá spese asia multe, precumu i se ceru.

Deci ar fi fórtre recomandabilu, cá macaru o parte din banii trebuintiosi la scólele nóstre confessionale se se procure in care-va moduri, ce n'ar apesá pre poporu. Acele moduri aru fi multe si feliiurite, dintre cari se amintescu urmatóriele:

a) Mai antáiu edificiele scolare, ce s'aru cladi in viitoriu, se nu fia de lucsu, ci mai simple, adeca puçinu costisitorie, dar corespundietorie scopului si legii, pentru cá din banii, ce s'aru economisá la acelea prin edificare simpla, se se póta intemeiá câte unu fondu scolaru in fia-care comuna bisericesca, din alu caruia venitu se se acopera seau baremu se se amelioraze dotatiunea invetiatoriloru.

Pentru intemeiarea si inmultirea aceloru fonduri scolare se se caute si incerce tóte midilócele possibile in parochii si comune, dupa impregiurarile locale, si in specia:

b) Se se induplece comunele a escinde câte o bucata de pamentu din pasculu ori padurea comuna, éra membrii privati ai comunei se se indemne si in-

duplece a doná si a testá câte ceva in folosulu acelor funduri, avendu preotulu si invetiatorulu a premerge cu esemplu bunu.

c) Unde nu s'ar poté induplecá comunele a escinde ceva din pasculu ori padurea comuna, acolo se se céra baremu locurile cele parasite si netrubiutióse comunei, buna óra cele de a lungulu drumurilor, cele de la maginea sateloru, seau altele. In acelea se se plante pomi roditori in folosulu fondulu scolaru.

d) In toti anii tómn'a, candu se aduna rodurile de pre campu, preotii si invetiatorii, cari voescu binele poporulu, se intreprinda colecte de bucate, — si de vinu pe unde suntu vii — pe la credinciosii nostri in interesulu fondulu scolaru.

e) Preotii si invetiatorii cei demni si iubitori de progresulu poporulu se mai introducea in tóte comunele colecte de bani, de câte 1—2 cruceri pe septemana seau pe luna, la poporeni cei mai inteligenti si mai cu stare.

f) Preotii si invetiatorii cei alesi se faca intruniri de petreceri morale, cu taxa de intrare, buna óra productiuni teatrale si de cantari, in folosulu fondulu scolaru.

g) Prin concurentia credinciosiloru la lucrulu cu manile si cu carulu, ce-lu potu ei prestá, se se cládesca bolte pe pamenturile bisericesci ori scolare in folosulu fonduriloru scolare.

In comunele, in cari bisericile aru avé venite mai bune si unde acelea s'aru intrebuintia — precumu s'a esperiatu — pe lucruri de mai puçina insemnate, precumu prafu de pusca pentru serbatori, pe prapori si clopote, de cari suntu destule la biserici, mai bine se se ofere o parte a venitulu anualu pentru fondulu scolaru, era déca poporulu ar dorí care-va infrumsectiari la biserica, acelea se potu face si prin colecte pe la poporeni.

i) Pentru a se incercá: déca si in câtu acestea si altele asemene acestor'a aru fi aplicabile in unele parti seau comune ale diecesei, preotii cu invetiatorii si alti inteligenti ai nostri se tiena din candu in candu conferintie la locuri acomodate, sub conducerea inspectoriloru districtuali de scóle, in care conferintie se se discute seriosu si partea a dóu'a din problem'a, ce se incredintiéza acumu conferintieloru inspectoresci, si adeca: cumu ar fi se se recomande parintiloru mai cu succesu trimiterea regulata a filoru si ficeloru la scóla? La tractarea obiectulu acestuia se esprime parerea, ca:

l) Toti protopresbiterii si inspectorii de scóle se si intocmésca astfelu visitarea comuneloru submanuate, cá aceea se o faca — pre câtu se póte — numai in dí de dumineca ori de serbatóre, cu care ocasiune celebrandu s. liturgia in bisericeloru tractulu, respective inspectoratuloru lor, se tiena poporulu cuventari despre folósele invetiaturei, indemnandu-lu astfelu la imbráçsiarea aceleia din tóte poterile si cu tóte argumintele possibile.

m) In conferintiele, ce se voru tiené, se se mai consulte preotii si invetiatorii, cumu se procéda la introducerea unoru prelegeri de iérna tienende poporulu adultu? cumu ar fi se induplece pre poporu a se re-tiené de vinarsu, care produce atâtea stricatiuni in case, in familii si altele? cumu ar fi se se imbarbateze poporulu la lucru, apoi la crutiare? cumu se se combata luxulu celu stricatiosu?

In fine: la intemeierea de funduri scolare se nu se pierda din vedere si se nu se lase nefolositu acelu argumentu: cá infiintierea acelor'a este numai in folosulu comuneloru, de o parte pentru cá cu câtu voru cresce acele funduri, cu atát'a se va mai usurá comun'a de platirea lefei invetiatoriloru, avendu cu timpulu a le suportá fondulu acelea; éra de alta parte fondurile acelea ar fi cá si nisce case de pastrare, cá si nisce institute de bani, din cari poporulu nostru la timpulu de lipsa s'ar imprumutá cu usiurintia si n'ar fi silitu se se incurce la usurari, cari prea de multe ori 'lu seracescu pre omu.

n) Pre langa fondurile scolare, precumu le arata si „Normele“ consistoriale pentru administrarea invetiamentulu, merita desclinita atentiune scól'a de pomi. Deci pentru inaintarea materiala atátu a poporulu, câtu si a invetiatoriloru, conferintiele inspectoresci se se intieléga pentru bun'a intocmire a scólei de pomi in fiacare parochia.

o) Daca acumu nu se potu inca infiintia atâte scoli, cá in fiacare parochia totu câte la 60 de scolari se se vina câte o scóla, dar baremu in parochiele, cari numera preste 1000 de suflete, dar inca n'au scól'a a dóu'a, respective a trei'a seau a patr'a scl. Fiacare inspectoru scie, din conscriptiunea sa, cari suntu acele parochii, si-si va incordá neintreruptu tóta activitatea pentru inmultirea scóleloru.

III. Despre desbaterile din aceste conferintie inspectoresci se se póte regulatu protocolu. Unu esemplariu de protocolu, inspectorulu 'lu va inaintá la consistoriu cu reportu, altu esemplariu va remané in archivulu inspectorescu.

Unde intr'unu protopresbiteratu suntu mai multi inspectori, suntu poftiti cá se trimita unii altor'a câte unu esemplariu de protocolu, spre a se informá reciprocamente despre decursulu conferintieloru inspectoresci in protopresbiteratulu respectivu.

IV. Decisiunile, ce se voru aduce in conferintiele inspectoresci, numai decátu inspectorii se procéda a le esecutá, esceptiunandu numai pre acelea, despre cari socotu cá — dóra dupa despositiuni positive din „Statutu“ seau de dupa analogia — ar trebui supuse consistoriulu pentru incuviintiarea prealabila. Atari decise, a caror'a esecutare se va face pendinte de la aprobarea consistoriala, se voru indegetá desclinitu in repórtele, ce voru inaintá aici de catra inspectori.

Acestu cerculariu se trimite tuturoru pt. inspectori tiparitu si in numerulu recerutu de esemplarie,

că se le imparta tuturor preoților și învățătorilor, pentru că aceștia se cunoscă cauzele și se se potă pregăti, pre cându inspectorul îi va conchiamă în conferință.

Aradu, consistoriul romanu ortodocsu, senatulul de scóle, 8 Augustu 1877.

Ioanu Metianu, m. p.
Episcopulu Aradului.

Unele idei despre necesitatea de reforme privitoare la instruirea științelor naturale din institutele noastre de învățământ. *)

(De Dr. A. P. Alessi.)

IV.

În ultimul meu articol am fost venit la conchiziunea, cumca în scólele noastre trebuescă introduce reforme, înse cu deosebire reforme privitoare la științele naturale, reforme de diosu până susu și de susu până diosu, reforme corespundătoare cerințelor, ce le reclama lipsele noastre de di și tempulu, în care traîmu. Dar' înainte de a introduce reformele corespundătoare, este trebuința se facem o diagnosa esactă, se esaminam și studiam defectele, ce esista în scólele noastre, se analisam cu de-amenuntulu, ce este bunu și ce este reu. Numai făcându acést'a, potemu deveni în positi'a de a delatură defectele și a vindecă învățământulu din scólele noastre, numai aplecându acestu metodu vomu poté veni la introducerea acelor reforme, ce potu promovă științele naturale la trépt'a, ce li competiesc.

Înainte de a-mi espune ideile mele privitoare la reformarea instruirii științelor naturale din institutele noastre de învățământ, voiu cercă se punu mai întâiu sub analiza atât scólele noastre poporale și normale, câtu și cele medie; voiu cercă a face acést'a încātu-mi voru ajută cunoștințele mele, voindu a îndemnă prin acést'a și pre alții la asemeni cercetari.

Voiu incepe mai întâiu cu scólele primarie, la care prelungă puținele mele cunoștințe culese din experiența, voiu folosi: a) Proiectulu de regulamentu pentru scólele poporale și normale gr.-or. din Archidieceasa. b) Planu de învățământu pentru scólele poporale de confes. gr.-cat. din Archidieceasa de Alb'a-Iulia și Fogarasiu, elaboratu de G. Munteanu; ambele aceste publicate în „Scóla Romana“ din anul trecut. c) Planu de învățământu pentru scólele elementare și normale gr.-cat. din districtulu Năseudului, stăveritu de conferință învățătorescă ținută . . . ?

Marturisescu din capulu locului, că nu am intențiunea se ieu aceste planuri și proiecte la o critica

*) Ceru escusele mele atât dela d-vóstra, d-le redactore, câtu și dela publiculu cetitoriu, căci din impregiurari neprevădute și nependenti de vointă mea, am fostu împedecatu în continuarea publicării studiului din cestiune.

A. P. A.

specială și a-le ventilă dela a până la z, desă credință mea este, că nu asi pecatui nimic'a, cu atât mai virtosu, căci — dupa parerea mea — tóte suntu defectuóse; nu o facu acést'a, pentruca m'asi departă prea multu dele tema. Cu tóte aceste înse nu potu trece acést'a ocaziune, fora a nu face următoarele observari:

1. Atâtu proiectulu Săbianiloru, câtu și planulu Blasianiloru au unu defectu piramidalu, neiertatu la unu planu de învățământu, adeca lips'a de împartirea óreloru. Eu nu potu întielege, cumu poté compune cine-va unu planu de învățământu fora a divisă materi'a dupa tempu, dupa numerulu oreloru, adeca fora a stăveri numerulu oreloru pentru fiacare obiectu dupa materi'a, ce se prescrie și importantia ei. . . . Scopulu unui planu de învățământu este și acel'a de a introduce în tóte scólele o uniformitate, și a nu lasă, că fiacare scóla se-si aiba alta împartire de óre dupa arbitriulu seau capriciulu învățătorului, pentruca în acestu casu tare usioru se poté întimplă o unilateralitate a învățătorului în folosirea tempului de scóla, adeca se folosésca pluralitatea óreloru pentru unulu seau doua obiecte, pentru cari are predilectiune, ér' din celelalte obiecte numai se-si platésca urechi'a. În acestu casu se comite celu mai mare abusu didacticu, adeca pre cont'a unui obiectu se neglegu celelalte. Din lips'a împartirii de tempu în planulu de învățământu sufere și suprainspectiunea, care la noi și asiá este mai preste totu loculu numai cu numele. Ce mesuri poté se iée unu inspectore de scóla față de unu învățătoriu, la care va observă, că nu satisface planulu de învățământu din unulu seau mai multe obiecte, și care învățătoriu va produce escus'a întemeiată, că elu conformu tempului din împartirea óreloru nu a potutu tractă mai multu?! Éca dilem'a produsă prin lacun'a planulu de învățământu, prin lips'a de împartirea óreloru în planu. Déca mi s'aru observă, că împartirea óreloru se poté concrede și numai la bun'a chibsuire didactică a fia-carui învățătoriu, atunci întrebă: de ce se nu-se facă învățătoriloru concesiunea de a-si alege însusi materialulu de tractatu din fiacare obiectu? de ce se âmblamu cu planu de învățământu, de ce se nu lasam se-si facă fiacare învățătoriu planu dupa placulu seau? Aci ne împinge consecență lipsei împartirii óreloru din planulu de învățământu. *)

2. Proiectulu de regulamentu pentru scólele gr.-or. prescrie, cumu are se-si înzestréze fiacare comuna confessională scóla sa, numai de gradina pomologică, arena și recuise de gimnastică tace (vedi § 22—30). Apoi planulu de învățământu referitoriu la gimnastică se platesce cu patru sîre și anume: „Miscarea liberă a corpului în diferite directiuni,

*) Primele două planuri s'au publicatu mai întâiu în „Telegrafulu Romanu“ și „Foi'a Scolastecă“ — fora orariu; planulu dela Blasiu a aparutu mai târziu și în brosiura, aici urmatu de

R. S. R.

esercitiu după comanda (ce feliu?); corpul în diferite pusețiuni și mesuri (?) cu pasu regulat; alergătura, saritura, urcare (prece? dór' nu pre paretii scólei?). Tóte aceste cu privire la exercitiulu militariu. "Atâta totulu. Acumu poftesce, d-le invetiatoriu, și te pofpofsesce, te orientéza, ce ai de propusu din gimnastica, ce directiune, ce comanda, și de cumu-va nu ai fostu fericitu se fii soldatu, pofsimu a invetiá antáiu exercitiulu militariu, càci acést'a cunofciintia o presu-pune planulu din cęstiune, altcumu nu ar prescrie numai simplicisime, cá instruirea din gimnastica se fia „cu privire la exercitiulu militariu“, fora a precisá „incátu“ și „cumu“, ceea ce face altcumu chiar' legea, ci ar trebui se specificie intregu materialulu în conformitate cu etatea scolariloru.

Se póte, ca multi voru fi multiamiti și numai cu atâta materialu din gimnastica, reflectandu, ca de presente în pluralitatea scóleloru primarie și asiá nu se propune nemica din gimnastica, și acestia suntu cu deosebire acei'a, cari nu voru se scie nemica de progresulu lumei și specialu alu scóleloru, și cari și acuma li mai place metod'a cu az-buche; eu inse voiu pretinde totu de-a-un'a dela unu planu de invetiamentu, cá în acel'a se se afle specificatu și materialulu din gimnastica, bá și din celelalte obiecte de invetiamentu, cá astfelu se se póta tiené sub o buna controla.

Nú sciu, pana candu atâta indiferentismu, se nu dîcu indolentia față de unu obiectu de atâta importantia pedagogica, cumu este gimnastic'a. Astadi nu este pedagogu, dar' chiar' nice nepedagogu cu câtu de puçina pricepere educativa, care se nu fia petrunsu de importantia acestui studiu. Spiritulu omului împreuna cu facultátile sale stá în nesu intimu cu corpulu, má acest'a din urma conditionéza bunatatea spiritului. Morphologi'a omului ne invétiá, cá pentru unu spiritu luminatu, pentru o minte sanetósá se recere unu corpu sanetosu. Acestu adevéru l'au recunoscutu toti filosoffi și pedagogii cei mai renumiti, incependu dela cei antici pana la cei mai moderni, de unde s'a nascutu vechi'a assioma: mens sana in corpore sano. Urméza deci, cá déca voimu a cultivá și desvoltá spiritulu copiiloru, déca voimu á-i inzestrá cu o minte sanetósá, este neconditionatu de lipsa, cá se le cultivamu și unu corpu sanetosu, și spre acestu scopu este trebuintia a-lu intári și otielí prin exercitiu fisece, a-i desvoltá musculatur'a și a-i intári nervatur'a, și acést'a frumósá și importanta missiune o are gimnastic'a. Inse introducerea gimnasticeii în tóte scólele o reclama și alte impregiurari, și anume trebuintia de a deprinde tinerimea la ordine și disciplina, la iubirea de curatiana și altele, cari tóte au se se initieze și cultiveze în scóla, și la a caroru promovare gimnastic'a póte contribuí în modulu celu ma eminente.

Planulu de invetiamentu din Blasiu inca se ocupa cu gimnastic'a, inse mai numai în fuga. Scopulu gim-

nasticeii este pusu în buna traducere după planulu de invetiamentu alu scóleloru de 4 clase, ordinatu de ministru de instructiune de din colo de Lait'a cu datulu 18 Maiu 1874, care planu d-lu autore sevede — se ni ierte indiscretiunea — a-lu fi folositu de substratu. Facea inse mai bine, déca din acelu planu, ce numai pentru gimnastica prescrie doue pagine mari, însemná mai multu materialu, respective decopiá partea gimnastica intréga și detaiata asiá, precumu se afla în planulu germanu. De se simtiesce unde-va trebuintia, cá materialulu de propusu se fia detaiatu, atunci mai multu se simtiesce acést'a în gimnastica; pentruca invetiatorii nostri suntu în acestu obiectu mai puçinu familiarisati. La reflectiunea, ce mi s'ar face, ca planulu are consideratiune chiar' față de nefamiliaritatea invetiatoriloru în acestu obiectu, mi-asi permite a intrebá si eu la rondulu meu: pentru cine se face planulu de invetiamentu: pentru invetiamentu ori pentru invetiatori? și se face planulu numai pentru astadi ori și pentru venitoriu? Eu asiá credu, ca nu planulu are a-se intogmí după invetiatori, ci acestia după planu. Eu credu mai departe, ca la staverirea unu planu nu are a-se reflectá la nimica alta, decátu la recerintiele pedagogice și cele de instructiune, tienendu contu de starea, la care se afla alte popóra, tienendu contu de necesitatile vietiei practice și în fine tienendu contu de legile scolastice, cu cari are se fia în deplina consonantia.

Autoritatile, respective ordinariatele competente au detorintia la rondulu loru se-si conformeze pre invetiatori, cátu se póta satisfice tuturoru dispusețiuni-loru din planu; au detorintia se se ingrijéscá de cualificarea invetiatoriloru și din acestu obiectu, pre care se se puna mai mare pondu la esamenele de cualificatiune. Autoritatile confessionale au detorintia se se ingrijéscá, cá acestu obiectu se fia deobligatoriu în preparandii, și atunci gimnastic'a va luá îndata unu sboru însemnatu și în scólele poporale.

Alu treilea planu de invetiamentu, ce-mi stá înainte, adeca alu Naseudeniloru, este în asta privintia și mai intieptu, adeca de gimnastica nici nu amintesce nimica. Apoi pentru ce se se mai face amintiri în planu de acestu obiectu, candu pana acuma nu se propune — după cátu suntu informatu din fontane bune — în nici o scóla poporala din intregu fostulu districtu alu Naseudului, afara de scól'a primara (normala), unde inca numai în asta tótna s'a introdusu tandem ali-quando. . . . Ar fi tempulu supremu de a-se intregi și rectificá și planulu Naseudeniloru nu numai față de gimnastica, dar' și față de celelalte obiecte; inse de aceste nime nu se ingrigesce, totulu dórme, dórme somnulu dulce; conferintiele invetiatoresci, ce au fostu inceputu a-se tiené în acestu tienutu cu bunu succesu în fiacare anu, au repausatu în domnulu împreuna cu idea de o reuniune de invetiatori. . . . Nime nu mai cugeta și de aceste; cei competenti nu sciu ce cugeta. . . .

(Va urmá).

Omulu,

tractatu din punctu de vedere anatomicu seau alu partiloru sale.

(Urmare.)

Dela elu se incepu matiele subtiri, si inca ele incepu dela partea drepta, si priviti-le! suntu asiediate unele preste altele, pre cumu le-ati vediutu la porci si alte animale; dar' suntu asiediate dupa o regula anumita la toti omenii. Medicii le dau o deosebita numire asia: la celea, ce urméza indata dupa stomacu: duodenumu, cuventu latinescu, care insemnéza pre romania: lungu de 12 degete (policari, se arata) Acest'a are form'a unei potcove. A dou'a parte o numescu jejunu, голу, si a trei'a ileonu.

De aici incolo se incepu matiele gróse. Ele incepu dela partea drepta, unde se finesce si ileonulu si ni-se presentéza cá noduróse. Loru inca le dau medicii si omenii invetiati, cari s'au ocupatu cu acést'a sciintia, numiri deosebite. Acést'a parte, care incepe indata la ileonu si se afla de-a drépt'a lui, se numesce matiu orbu. Dela acést'a, partea acést'a, carea merge in susu spre stomacu pre de-a drept'a matieloru subtiri, se numesce colonu suitoriu (care merge in susu); de aici matiele gróse se încârliga spre stang'a si mergu pana la unu locu, pana aici, (se arata) de a curmedisiulu stomacului, pre sub elu, si se numescu colonu curmedisiu; ér' de aici se încârliga spre a se scobori pre de partea stanga a matieloru subtiri, priviti (de ici pana aici); partea acést'a se numesce colonu scoboritoriu. Tote acestea trei vinu sub numirea de colonu.

Stomaculu, matiele subtiri si gróse, pre cumu si alte parti ale fólelui, suntu inveluite in o pelitia, ce se numesce peritoniu, de colóre alburia. Peritoniuulu seau invelitórea numita se pelungesce in susu spre partea drepta, si acést'a prelungire alui cuprinde unu altu invelisiu mai subtire, in launtrulu carui'a stá ficatulu, fierea, vase de ale sangelui s. a.

Credu, cá fia care din voi a vediutu ficatu, déca nu de altu cev'a, celu puginu de puiu, de gaina, de porcu s. a. Totu cam form'a si colórea aceluia o are si ficatulu omului si anume: rosia-bruneta. Form'a sa este: partea de-asupr'a convecsă, ér' cea de de-subtu concava (se scie din fisica, la din contra li-se explica). La omu consta ficatulu din doue parti, dupa cumu a-ti vediutu si la plamani; ér' materi'a, din care e facutu, e de forma graantiósa si sangeósa. In elu se finescu o multíme de venutie seau nervi si prin urmare trece sange prin elu.

Ficatulu alege sau secretionéza fierea. Acést'a se intempla asia, ca in ficatu suntu nescé besicutie, in cari, dapa cumu am amintitu si mai susu, se finescu vine si nervi, si din cari se incepu si canalutiele, cari se unescu in unu canalu mai mare, care se impreuna cu celu ce vine din besic'a fierei, ce e lipita de ficatu, spre a-i da fierei o putere de secretiune si asia se vérsa

in stomacu. Ficatulu este un'a din partile celea mai mari ale corpului. Prin invelisiulu seu ficatulu este legatu de diafragma, totu asemenea si peritoniuulu.

Besic'a fierei este asiediată la partea dedesubtu a ficatului. In ea se aduna fierea, carea este fluida, de colóre verde-galbia si cu unu gustu amaru. Ea se compune din o multíme de parti, d. e. din parti de sare, de feru, materii grase s. a.

Totu in partea din dreptu a stomacului este si splin'a, carea are forma ovala. Ea este in legatura cu diafragma si cu partea stanga a stomacului. Este invelita in paritoniu, cá si stomaculu si matiele; are inse si unu vestmentu propriu, o pelitia. In ea nu se forméza sucuri, cari se mérga in stomacu seau in matie. E compusa din o substantia móle, de colóre rosia-vénata si deprinde o lucrare asupra sangelui.

In golimea fólelui mai suntu si alte parti. Chiar prin midiloculu partii acesteia din dreptu este column'a vertebrala dela fóle cu 5 vertebre. Pre langa ea dinainte mai suntu vine si arterie, precumu si vase limfatice, despre cari ve voiu spune mai incolo.

La amendoue partile columnei vertebrale suntu renunchii. Renunchii dela vre-unu animalu, credu, ca-i veti fi vediutu. Ei suntu inveliti in untura. Aici se forméza urinulu.

Sub fóle e lighénulu. Noi siedemu pre elu. Elu e asiediatu pre petióre. Lighénulu consta din óse, muschi s. a. (Aici ér' s'a aratatu unu scheletu spre a se vedé ósele din lighénu si dupa elu se ne potemu orientá.) Pre ósele din dreptu a-le lighénului stá column'a vèrtebrala. Ósele sale din dreptu suntu: crucea, vedeti-o! si sub ea osulu asia numitu alu nódei; éca-lu! Partea dinainte se numesce osulu celu mare alu lighénului. Partea de -asupr'a osului mare, atátu de-a drépt'a cátu si de-a stâng'a, se numesce sioldu (se arata). Partea dinainte se numesce osulu rusinei si cea din diosu: osulu siediutului. Lighénulu ososu, este acoperitu cu muschi, cari au missiunea de-a miscá.

In partea de-a supr'a a lighénului mai suntu si matie — partea din diosu a peritoniuului. Pre aici trece matiulu dreptu, rectum, seau alu siediutului, care se si finesce in partea inferióra a acestuia. Aici stá besic'a urinului.

Cosiulu pieptului, fólele si lighénulu cu tóte partile loru se numescu impreuna trunchiu.

(Va urmá).

Unu legendaru,

ce se contiena materialulu tuturoru studieloru din scóla poporala, care se servéscă totu-odata si cá manuala atátu scolariului, cátu si invetiatoriului, — asia unu legendaru pretinse invetiatoriulu din capital'a Banatului, Traianu Lungu, in conferinti'a preotiéscă invetiatoréscă, tienuta in Timisió'a la 18 Novembre st. v. a. c.

D-lu invetiatoriu T. Lungu propuse conferinției a starui la consistoriulu diecesanu, pentru a se elaborá unulegendariu seau o carte de lectura in modulu aratatu mai susu.

Conferinția — fora multa bataia de capu — erá p'ací se primésca acést'a propunere, mai cu séma cáci d-lu L. se provocase la legendarele din — Elveti'a, patri'a lui Pestalozzi, carea tierisióra in privinți'a culturai se afla in o stare atátu de in florita!

Din parte-mi erám paratu a combate propunerea d-lui L.; spre scopulu acést'a cerui cuventulu, dar d-lu presiedinte, din motivu, cá timpulu erá fórté inaintatu, ér obiectele submise la desbatere, abia erau la inceputu, puse propunerea d-lui L. la votu; inse pre candu unii dintre invetiatorii, cari presupunu, ca au destulu in capu, pre candu in fapta n'au decátu in — fóle, strigáu fora motivare „se primesce propunerea d-lui L.“, pre atunci d-lu L. 'si retrage propunerea! (sic!)

Totusi, cá cestiunea cu legendarulu d-lui L. se se lamurésca cátu de bine, de o parte, ér de alt'a, cá dd. aceia, cari luasera parte la acést'a conferinția, se aiba ocaziune a cunósce si aprecíá atátu momentuo-sitatea obiectului de sub intrebare, cátu si valórea cunoscintieloru pedagogice ale d-lui L., Te rogu, d-le redactoru, se binevoiesci a-mi dá puçinu locu spre a-mi impartási si eu parerea in obiectulu acést'a. Precumu se vede, d-lu L. n'a tienutu pasu cu progresulu pedagogiei de astadi in materi'a legendarului.

Cei mai mari pedagogi germani, cá Disterweg, Kellner, Dittes, Lüben, Berthelt, Otto etc. façia de unu legendaru seau carte de lectura tienu la principiulu: „Legendarulu arese servésca pruncului inainte de tóte dreptu basa si punctu de manecare la invetiarea limbei materne.“

Spre a convinge pre d-lu L. si pre contrari, voiu citá unele din cele mai bune legendare din Germani'a cu principiile autoriloru acelor'a:

1. Legendarulu: „Lesebuch für die Oberklassen der einfachen Volksschule und für die Fortbildungsschule. Verlag von R. Zückler in Zwickau.“

In prefaçi'a acéstui legendaru se póte ceti: „De pe terenulu realeloru se se aléga astfelu de bucati, prin lectur'a carora se se promoveze interesele etice, nimicu inse din aceea, ce ar escitá seau ar satisface numai curiositatea.

2. Legendarulu: „Die Muttersprache. Lesebuch in acht Theilen. Herausgegeben von Berthelt, Petermann, Thomas, Baron, Jungmanns si Schindler. Verlag J. Klinghardt in Leipzig.“

In prefaçia acéstui legendaru se díce: „Autoriia au evitatu a pune legendarulu in servitiulu vr'unei

discipline scolari, fia aceea intuitiunea, limb'a, relig'i'a seau realele etc.“

3. Legendarulu: „Deutsches Lesebuch. Aus den Quellen zusammengestellt von A. Engeli-
li- und H. Fechner. Verlag von V. Schultze in Berlin“.

Acestu legendaru este introdusu in scólele din Prusi'a si aprobatu de catra ministrulu de culte.

In prefaçi'a acéstui legendaru, recensatu si aplaudatu de preste 40 de jurnale pedagogice germane, vei poté ceti: „Infaçisiarea istoriei, geografiei, istoriei naturale etc., se nu forméze cursuri complete; noi nu voimu, cá legendarulu se devina servu realeloru. Elu este pentru a intregi, nu inse pentru a suplini manualulu: **nu are a fi insusi manualu.**“ Audi, d-le Lungu?

Acumu se mai citezu si unele pasagie din jurnale pedagogice, cari recensara legendarele de mai susu:

1. „Zeitschrift für weibliche Bildung“ díce: „In privinți'a materiei de cetitu, cu privire la cele reale, legendarulu lui E. si F. este la locu, cáci — nus'auscristu cursuri complete mai cu séma, pentru ca partea instructiva a disciplineloru reale, trebuie completata numai midilocitu prin invetiatoriu.

Va se dica: legendarulu propusu de d-lu L. aru trebui se fie — insusi invetiatoriu.

2. „St.-Gallen Blätter“ din anulu 1875 (acést'a fóia este tocmai din Elveti'a, unde d-lu L. crede ca legendarele aru fi — cá la nime in lume!) cu ocaziunea recesiunei legendarului din urma, adeca a lui E. si F. díce: „Principiele, din cari autorii manecaseru, au deplin'a loru valóre si indreptátire pedagogica“.

Éca, d-le L. sigilulu, prin care se intarescu cele de pana aci.

3. „Diesterwegs Wegweiser II. 5. Auflage 1875“ la recensarea legendarului de E. si F. díce: „Precumu numerulu, astfelu si cuprinsulu bucatiloru din legendaru, cari se referescu la istori'a, geograf'i'a si istori'a naturei, dovedescu ca autorii si-au datu tóta silinti'a a nu formá cursuri complete din cele reale“.

Acumu, façia de aceste principii adeveratu pedagogice, 'mi permitu a pune d-lui L. intrebarea:

Ce façia si câte foi va trebui se aiba unu legendaru cá celu propusu de d-ta, si in câti ani credi, calu va fini scolariulu cu cetitulu, si cu ce resultatu?

Ér nefiindu mai voluminosu decátu tóte legendarele, elu nu póte contiené decátu schitie seau registre seci de nume si date; la unu atare materialu secu inse nu se póte deprinde nici limb'a in genere, nici cetire in specia.

In fine Te mai rogu, d-le Lungu, a-mi numi pre autorulu legendarului din Elveti'a, la care Te-ai provocatu in conferintia.

In sperantia ca nu-mi vei remanea datoru cu respunsulu relativu, remanu in

Beregseu in 20 Novembre 1877.

Em. Andreescu, invetiatoriu.

Corespondintia.

Valea Jiului, lun'a Decembre.

Domnule redactoru!

In numerulu 44 alu pretiutului diuariu, ce redactati, s'a aratatu esamenulu fetioriloru dela scól'a de statu din Puiu. Cu asta ocaziune voescu a descrie esamenulu fetitieloru dela acea scóla, esamenu ce se tienù totu atunci, la 2 Iuniu a. c. p.m. Elu decurse in modulu urmatoriu:

Pe la órele 3 dupa amiédi erámu cu totii adunati in sal'a, unde in ainte de amiédi si tienù esamenulu fetioriloru. Acolea, in loculu fetioriloru — de asta deminétia — acuma erau fetitiile, pieptenate frumosu si curatíte omenesce. Mai fiacare fetitia avea amana unu buchetu de flori, semnu ca iubescu florile si le sciu cultivá. — Locurile din sala tóte erau ocupate, partea cea mai mare de dame din locu.

Pe mésa, in aintea d-lui curatoru primariu scolastecu — Puj Zsiga — erau vre-o câte-va cununi frumóse si buchete de flori in pocale. In aintea d-lui curatoru am mai vediutu consemnarea copileloru si scrisorile de proba, cari circulara in fine pe la toti óspetii adunati. Scrisorile erau — cea mai mare parte — bunisióre. Numerulu scolaritieloru nu-lu sciu, 'mi lipsesce conspectulu relativu; fora sciu positivu, ca erau impartite in 2 clase.

Trecemu deci la esamenu.

Inceputulu — si aci, cá si la fetiori — 'lu facù d-lu parochu rom. opidanu, Petru Popu, cu religiunea. Decurse mai bine decâtu alu fetiorasiloru. Se vede, ca fetitiile suntu mai simtitórie si asculta mai bine de d-lu parinte.

Copilele straine, afora de romane, nu fura esaminate din religiune, din caus'a aratata la esamenulu fetioriloru (a se vedé, „Scól'a Romana“, Nr. 44 pag. 350).

Urmá invetiamentulu intuitivu si merse mai binisioru de câtu la fetiori, inse totu dupa calapodulu aratatu acolo, adeca: d-n'a invetiatoria 'si avea manualulu relativu amana si de acolo intrebá in esamenu.

Cetitulu si gramatic'a inca mersera mai bine decâtu la fetitori, computulu si peroratiunile asemenea. Nu se scie inse nici aci, ca pana unde a mersu d-na Gidofalvy cu propunerea obiecteloru. Conspectele relative lipseáu cu deseversire. Cu tóte aceste potemu dice — precumu a dísu si publiculu adunatu —

ca fetitiile erau superióre fetiorasiloru, póte din cauza, ca d-na invetiatória nu scie limb'a romana, si copilele suntu cá si fotiorii, in maioritare romane.

Ar mai fi se vorbimu despre cantu. Aci inse, mirare! erau intrecute fetitiile de catra fetiorasi.

Astfelu se fini si esamenulu fetitieloru dela scól'a de statu din Puiu. Me prinse mirarea de unu ce: Nu vediui lucrurile de máná ale fetitieloru, cáci nu erau espuse, nice nu sciu de siguru, ca propusur'au ori ba?!

De altcumu, in numit'a scóla, de si erau numai 2 despartimente seau resp. 2 clase, totusi erau copile, dela cari poteai asceptá lucru de mana seriosu, ba si la gastronomia s'aru fi potutu instrué fora temere.

In alte locuri, d. e. la scól'a de fetitie in Nausaudu, Blasiu, Resínariu, Gherl'a etc. se potu vedea dela copile, cá cele ale scolei din Puiu, lucruri, cari te punu in uimire. — Mi-va reflectá póte cine-va, ca alte invetiatórie suntu solvite mai bine. Nu crediu! Ba sciu positivu, ca invetiatória din Gherlá (din Candi'a) nici nu are léfa fixa, nice din unu fondu; si totusi astfelu instrúeza copilele — pentru unu bagatelu de câte 20—40 cr. la luna — in câtu la tóte esamenele ése cu lauda pentru lucrulu de mana si gastronomia.

De altcumu ce se dícemu, traimu intr'o lume civilisata, damele moderne, nu-si mai spargu multu capulu cu fertulu, cusutul, impletitul etc. ci cu romanele, novelele si alte lucruri de spiritu. Lucrulu de mana e datu acelora, cari suntu silite se traésca dupa elu.

Cu totulu altcumu stá lucrulu in Elveti'a si pe aiurea.

'Mi spune unu caletoriu, ca asistandu odata in Elveti'a la esamenenulu unei scóle de fetitie, l'a pusu in uimire carpiturile fine espuse in esamenu. Erá atât'a finetia in lucru, încátu numai cu greu poteai osebi vechiturile de catra lucrurile nóue.

Tivitur'a — 'mi díse — ai fi juratu, ca e numai spre decóre, éra nici de câtu spre astuparea lacuneloru in-vechite. Apoi adauge: „déca elvetianele sciu atâtu de frumosu si bine cârpi, lucru, ce-lu invétia in scóla, apoi 'ti poti imaginá, pana unde voru fi ajungéndu ele cu lucrarea obiecteloru nóua“!

Ei, dar noi nu suntemu in Elveti'a, nu ne trebuie se invetiama a carpí, nici chiar a face nou, ci a cumperá gata, ca aci tote-su eftine, si bani inca avemu din greu.

Póte din acestu principiu nu s'a propusu, seau de s'a propusu, nu s'a espusu la esamenu lucrulu de mana alu scolaritieloru dela scól'a de statu din Puiu. Pe venitoriu le atragemu atentiunea, de le va iertá — mod'a!

Salutare!

I. P. R.

Varietati.

(In presér'a dilei Santulu Andreiu) societatea de lectura „Andreiu Siagun'a“, a arangeatu in sal'a „Seminariului Andreianu“ o „siedintia publica“ dupa urmatórea programa: 1. „Romanime multu cercata“, poesia de Boiu, melodia de Cuntianu, esecutata de chorulu vocalu. 2. Cuventare ocasionala“, rostita de Stefanu Albu, cl. a. III. 3. „Glasulu unui Romanu“, poesia de Muresianu, declamata de Ioanu Gavrusiu, cl. a. II. 4. „Lucsulu“, cestiune de controversa intre Dionisiu Fagarasianu si Avramu S. Pecurariu, cl. a. III. 5. „Conjuratiunea tempestatiloru“, poesia tradusa din limb'a germana, esecutata de chorulu vocalu. 6. „O lacrima pre mormeutul marelui Andreiu“, poesia de Ioanu S. Punteanu, cl. a. II., declamata de autorulu. 7. „Despre crescerea copiiloru“, disertatiune rostita de Avramu Davidu, cl. a. II. 8. „Mihnea si bab'a“, poesia de Bolintineanu, declamata de Georgiu Bobesiu, cl. a. I. 9. „Diorile“, poesia de Vasilco, esecutata de chorulu vocalu. Adóu'a dî s'a tienutu parastasu pentru reposatulu arhiepiscopu si metropolitu Andreiu Siagun'a, la care s'a produsu pentru prim'a data corulu compusu din dame si domni din Sâbiu sub conducerea d-lui Cuntianu. Mis'a e fórte frumósa si melodiósa, ér esecutarea a fostu escelenta. Onóre deci d-lui Cuntianu, precumu si dameloru si domniloru din choru !

(Achitare.) Zaicanii, carora se intentase procesu criminalu, fiindu ca se rogasera, cá limb'a invetiamentulu in scól'a lor comunala se fia cea romana (a se vedé „S. R.“ Nr. 16!), fura achitati, — multiamita d-lui Dr. Petco, advocatu in Dev'a, carele a pledatu procesulu inaintea tribunalulu de acolo.

(Scólele normale si primare in Russi'a.) Ultim'a brosiura din diuariulu russescu alu ministrului de instructiune publica aduce raportulu anualu alu ministrului asupra instituteloru scolare din imperiu. Dupa acestu raportu numerulu scóleloru primare se urca la 23.936. Ministru, pentru a provedé aceste institute cu unu personalu de institutori, si-dà tóta silinti'a a creá fora amenare scóle nóue normale (seminare). Optu de acestea s'au deschisu dejá in 1875. In 1 Ian. 1876 se aflau 58 scóle normale; mai suntu in Russi'a 18 cercuri fora scóle normale. Cerculu academiei d'Orenburg, care numera 5,200.000 locuitori (pe câtu face poporatiunea Belgiei) n'are baremu o singura scóla normala. Din cele 58 seminare existente au esitu pana acuma numai 2851 elevi. In tóte scólele aceste se propune: mesari'a, lustruirea, lacatari'a si horticultur'a.

Numerulu scóleloru primare au crescutu in proportiune de 6'4%, ér alu eleviloru in proportiune de 3%. Numerulu eleviloru, cari frecuentéza scól'a, nu constituie de câtu a 12 parte din aceia, cari ar trebui se o cerceteze. Copilele nu representa de câtu o proportiune neinsemnata in acésta cifra (1 la 35).

De alta parte raportulu constata, ca unu mare numeru de elevi nu frecuentéza scól'a in continuu

parasindu-o inainte de finea anului. Spre a remediá acestu inconvenientu ministrulu propune din nou, cá si prin rapórtele precedente, introducerea invetiamentulu obligatoriu. Éta aici cuvintele proprie:

„Convinsu cu deseversire de incontestabil'a utilitate a acestei mesuri cugetu de alta parte, ca din caus'a insuficientiei de scóle si invetiatori, trebue se procedemu progressivu in introducerea lui, asteptandu avisulu consilieroru generale, alu municipalitatiloru si incependu mai antáiu prin arondisementele, unde suntu scóle si institutori buni. Semtiendu importantia cestiunei, intentiunezu a o supune unui studiu seriosu.“

Manuel général de l'instruct. primaire.

(Resbelulu si scólele in Serbi'a.) La 1 Iuniu 1876 s'a inceputu actiunea Serbiei. Acestu inceputu a atinsu imediatu tóte scólele si pe toti profesorii, incependu de la invetiatoriulu ruralu, pana la profesorulu de facultate. Localele scóleloru au fostu transformate in ospicie, ér invetiatorii si profesorii parte au fostu impartiti la intendinti'a militara, parte la administrati'a militara si-o alta parte faceá servitiu cu arm'a in mana in rëndurile batalióneloru.

In acelu timpu erau in Serbi'a 24.000 elevi in scólele primare si secundare si 2000 in cele superióre.

Invetiatorii erau 630, profesori pentru scólele secundare 110 si pentru cursurile superióre 16. Toti acesti'a au parasitu scólele si s'au dusu la fruntarii; ér scolarii lor, in numeru de 26.000, au remasu pe strade, càci parintii si rudele lor s'aflau totu la armata.

Resbelulu tinendu optu luni, 20 invetiatori au cadiutu in batáia, de doue ori atáti'a au fostu greuraniti, devenindu incapabili d'a-si continuá carier'a si 30 de scóle, din tinuturile ocupate de Turci, au fostu derémate.

La 28 Februaru 1877 s'a incheiatu pacea; dar scólele au remasu inchise, din cauza, ca unii dintre invetiatori erau inca in armata, unii inca bolnavi si altii morti, ér localele scóleloru continuau asemenea a fi ospicie si magasiu militare.

Astufeliu scólele abia s'au pututu deschide la midilocolu lui Maiu a. c.; dar fiindu-ca guvernulu éra si inceputu a face serióse pregatiri, mesurile luate au fostu asemenea mai antáiu indreptate asupra scóleloru si invetiatoriloru. De la 1 si pana la 10 Septembrie au fostu inchise preste 100 scóle, ér invetiatorii lor, impreuna cu 40 profesori de la scólele secundare si 8 de la facultati, au fostu éra chemati a face servitiu militar.

Prin urmare, periodulu dintre 1876 si 1878 cu durere va fi inregistratu in istori'a scóleloru din Serbi'a. In acestu periodu, lasa ca scólele au fostu lovite, dar si literatur'a a suferitu. Afara de Monitorulu oficialu „Srbski Novine“ si de diáru oficialu „Istok“ n'au mai aparutu alte diare seau reviste sciintifice.

(„U. p. A.“)